

Słowo wstępne

Odpowiedzialne korzystanie z zasobów naturalnych, zapobieganie zagrożeniom katastrofami naturalnymi oraz łagodzenie skutków zmian klimatycznych nabierają coraz większego znaczenia w kontekście zmieniającego się środowiska naturalnego. Zachowanie różnorodności biologicznej i geologicznej, a także prowadzenie badań naukowych, pomagających zrozumieć złożone procesy zachodzące na powierzchni Ziemi, od dawna należą do tematów, które są przedmiotem współpracy międzynarodowej na forum UNESCO i znajdują odzwierciedlenie w różnych programach Organizacji.

Niemal 50 lat temu, w 1972 roku, powstał Międzynarodowy Program Korelacji Geologicznej (IGCP), przekształcony później w Międzynarodowy Program Nauk o Ziemi. Partnerem UNESCO w zakresie tej problematyki jest Międzynarodowa Unia Nauk Geologicznych. W listopadzie 2015 roku Międzynarodowy Program Nauk o Ziemi został rozszerzony o problematykę geoparków i odtąd Międzynarodowy Program Nauk o Ziemi oraz Światowe Geoparki UNESCO stanowią dwa filary programu, który nosi nazwę Międzynarodowy Program Nauk o Ziemi i Geoparków (IGGP).

Program IGGP opiera się na założeniu, że ochrona dziedzictwa naturalnego, poszukiwanie zrównoważonych metod jego wykorzystywania, odpowiedzialna turystyka oraz edukacja w zakresie nauk przyrodniczych to sfera działań, które powinny być podejmowane przede wszystkim na poziomie lokalnym. Działalność prowadzona w terenie przekłada się bowiem na efekty w skali globalnej poprzez stabilizowanie ekosystemów i łagodzenie skutków zmian klimatycznych. Wpływa również, co szczególnie istotne, na podnoszenie świadomości i na postawy mieszkańców, a także na ich poczucie więzi z najbliższym otoczeniem, co z kolei przynosi w efekcie ograniczanie tendencji do wyludniania się terenów wiejskich i poprawę warunków społeczno-gospodarczych zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej.

Światowe geoparki UNESCO to obserwatoria zmian klimatycznych i wciąż zachodzących procesów geologicznych, miejsca badań naukowych dotyczących między innymi zapobiegania zagrożeniom katastrofami naturalnymi oraz ośrodki edukacyjne. Opierając się na podejściu holistycznym koncepcja geoparków UNESCO wydobywa wzajemne powiązania dziedzictwa geologicznego o międzynarodowym znaczeniu naukowym z dziedzictwem przyrodniczym danego obszaru, a także z miejscowym materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym. Geoparki to także laboratoria zrównoważonego rozwoju dla mieszkańców poszukujących odpowiedzialnych metod wykorzystywania szeroko rozumianego dziedzictwa, w tym rozwijania zrównoważonej turystyki opierającej się także na antropogenicznych

świadczeniach przekształceń krajobrazu. Wielodyscyplinarny wymiar koncepcji geoparków skutkuje zaangażowaniem w ich tworzenie i funkcjonowanie różnych środowisk naukowych, nie tylko geologów, biologów i geografów, ale również historyków sztuki i antropologów, a także, co ma podstawowe znaczenie, lokalnych społeczności łącznie z przedstawicielami najmłodszego pokolenia.

Sieć światowych geoparków UNESCO liczy obecnie 169 obszarów o wyjątkowym znaczeniu geologicznym, które znajdują się w 44 krajach. Do Sieci UNESCO od samego początku, od listopada 2015 roku, należy transgraniczny polsko-niemiecki geopark Łuk Mużakowa/Muskauer Faltenbogen, który wcześniej był członkiem Global Geoparks Network, organizacji pozarządowej skupiającej geoparki z Europy i innych kontynentów. W kwietniu 2021 roku na mocy decyzji Rady Wykonawczej UNESCO do Sieci został włączony Geopark Świętokrzyski.

W Polsce znajduje się szereg obszarów z cennym dziedzictwem geologicznym, które zapewne mogłyby ubiegać się o status światowego geoparku UNESCO. Mam nadzieję, że w bliskiej przyszłości sieć światowych geoparków UNESCO poszerzy się o kolejne obiekty w naszym kraju, które będą działać na rzecz ochrony środowiska naturalnego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz prowadzić badania i działania mające na celu promowanie i upowszechnianie wiedzy z zakresu nauk o Ziemi. Nie wszystkie istniejące czy projektowane geoparki będą mogły się o taki status ubiegać, ale w niczym nie umniejsza to ich wartości, znaczenia dla badań naukowych, atrakcyjności turystycznej czy lokalnego potencjału rozwojowego.

Pragnę również wyrazić nadzieję, że w niedługim czasie powstanie w Polsce, na wzór innych krajów i w myśl wytycznych przyjętych przez Konferencję Generalną UNESCO w 2015 roku, gremium skupiające specjalistów z różnych dziedzin, które zajmowałoby się na szczeblu krajowym zagadnieniami dotyczącymi powstawania geoparków krajowych, ich starań o przystąpienie do Sieci UNESCO oraz monitorowania działalności istniejących światowych geoparków UNESCO. Sesja na temat „Krajobrazy morfologiczne polskich geoparków”, która w dniu 4 marca 2021 roku licznie zgromadziła przedstawicieli zainteresowanych środowisk i instytucji, potwierdziła potrzebę znalezienia takich form działania, które pozwoliłyby na pełne uczestnictwo strony polskiej we współpracy międzynarodowej w tej dziedzinie.

Michał Kleiber
Przewodniczący
Polskiego Komitetu do spraw UNESCO